Повість

ПРИСВЯТА

М. М. Раєвському

Прийми з усмішкою цей спів —
Дар музи, вільної, як хвилі,
Що я в солодкий час натхненного дозвілля
Тобі в вигнанні присвятив.
Коли вже гинув я, безвинний, без відради,
І облітав мене обмови шепіт злий.
Коли кинджал холодний зради,
Коли кохання сон тяжкий
Мене терзали і мертвили,
Лиш біля тебе ще я серцем спочивав,
Бо один одного так щиро ми любили.
І зловорожих бур пориви відшуміли,
І в тихій пристані богам я дяку склав.

В печалі дні, у дні розлуки,
Мені задумані ці звуки
Нагадували про Кавказ,
Де в колі хмар Бешту, пустельник величавий,
Аулів і степів володар п’ятиглавий,
Для мене був новий Парнас.
Ні, не забуть мені кавказькі верховини,
Струмків холодний дзвін, зів'ялий цвіт долини,
Пустель жагучий край, де ти, о друже мій,
Зі мною поділяв думки і поривання;
Де в горах серед скель блукає в тьмі розбій,
І геній творчого палання
Встає у тишині глухій!
Ти тут зустрінеш спогадання

Минулих днів, що квітли в нас
Борнею пристрастей в той час,
Огні знайомих мрій і давнього страждання
І серця потаємний глас.

В житті ми різно йшли: в щасливому спокої
Ти ледь розцвів, а вже при батькові-герої
В поля, де кров тече, під стріл ворожих спів,
Обранець радісний, ти гордо полетів.
І пестила тебе вітчизна в розставанні,
Як жертви любий цвіт, як цвіт надій своїх.
Я рано біль відчув, холодний біль вигнання,
Став жертвою облуд недолюдків сліпих;
Та серце я зміцнив — за зброю взяв терпіння,
Ждучи безжурно кращих днів;
І в друзів радощах для себе я ловив
Утіхи сонячне проміння.

ЧАСТИНА І

В аулі, на своїх порогах,
Сидять черкеси; мова їх
Пливе про коней вільний біг,
Про їх красу і про тривогу
Важких і радісних боїв,
Про дикі й ніжні насолоди;
У пам'яті минулих днів
Веселі бойові пригоди,
Набіги хитрих узденів,
Удари їх клинків жорстоких
І влучних стріл незборний спів,
Пожари сіл і хуторів,
Цілунки бранок чорнооких.

Пливуть розмови в тишині;
У ночі місячнім тумані
Враз перед ними на коні
Черкес. У нього на аркані
В полон захоплений юнак.
"От руський!" — вигукнув хижак.
На крик той лютою юрбою
Черкеси збіглись. Та блідий,
В крові засохлій і густій,
Юнак нерушний, мовчазний.
Лежав у смертному спокої.
Не може він підвести вій,
Ворожих криків не вчуває,
І смерті сон над ним страшний
Крилом холодним повіває.

І довго бранець молодий
Лежав у забутті важкому...
Вже день над ним в красі своїй
Палав у небі голубому;
Життя прокинулось у нім,
Він застогнав, поворушився;
Зігрітий променем ясним,
Нещасний з мукою підвівся;
Навколо себе кинув зір
І бачить: недосяжних гір
Над ним підводиться громада —
Племен черкеських дикий стан,
Свободи їхньої ограда.
І пригадав юнак свій бран,
Як сна жахливого тривоги...
Та задзвеніли, чує він,
Заковані в кайдани ноги...
Все, все сказав жахливий дзвін,
І тьма злягла на всю природу.

Прощай, прощай, свята свободо!
Він раб.
За саклями лежить
Він при колючій огорожі.
Безлюдно скрізь, нема сторожі,
В пустім аулі все мовчить.
Черкеси в полі. Спить рівнина,
Немов зелена пелена;
Гірська синіє далина,.
Одноманітна і пустинна.
Самотня в горах в'ється путь,
Зникаючи в далі похмурій,
І бранця молодого грудь
Нестерпні сколихнули бурі...

Далекі в руський край путі,
Туди, де зникли гомінливі
Юнацтва роки золоті;
Де він пізнав літа щасливі,
Де так жагуче він любив,
Де він зустрів грозу страждання,
Де в бурях пристрастей згубив
Надії, радість і бажання,
І днів найкращих спогадання
В зів'ялім серці схоронив.

Він зрозумів людей як слід,
І втіх оманливу відраду.
В серцях близьких найшов він зраду
І в щасті — недозрілий плід.
йому набридло буть за жертву
В марнотній людській метушні,
Прокляв навік він дружбу мертву
І злість ворожої брехні.
Усе покинув, друг природи,

Своїх близьких і рідний спів,
І в край далекий полетів
За ясним привидом свободи.

Свободо! лиш тебе одну
Він ще шукав в чаду зневіри,
Згасивши душу запальну,
Байдужий і до мрій і ліри.
Він чуйно співи наслухав,
Свободо, сповнені тобою,
І щиро, з вірою й мольбою,
Твій гордий ідол обнімав.

І сталось... Промінь сподівання
У млі, як сон щасливий, зник,
І мрії юності останні
Для нього згаснули навік.
Він раб. З печальною душею,
Чолом схилившись на граніт,
Він прагне з хмурою зорею
Покинути цей марний світ.

Згасає сонце за горою;
Щось віддалік шумить, гуде:
Народ у свій аул іде,
І кожен блискає косою.
Прийшли; запалені вогні,
Ідуть черкеси відпочити;
Замовкло все в солодкім сні,
Спокою крилами повите;
Струмки видзвонюють з імли,
Збігаючи в німі долини,
І хмари сині облягли
Кавказу сонні верховини...
Та хто це в місячнім огні,

У цій глибокій тишині
Іде, неначе тінь тремтлива?
Прочнувся бранець. Перед ним,
З привітом ніжним і німим,
Стоїть черкешенка вродлива.
Поглянув бранець мовчазкий
І думає: це сон чудний,
Це грається мана зо мною...
Та в сяйві срібному вона
Над ним з усмішкою сумною
Схилилась, тиха і ясна,
Кумис тремтячою рукою
До уст підносить огняних.
Та він, хоч мучений жагою,
Солодкі звуки слів чужих
Душею ловить молодою
У бурі почуттів нових.
Хоча ні слова він не знає.
Та зір, що ніжністю горить,
йому немовби шепотить:
Живи! і бранець оживає.
Чоло він од землі підвів,
Припав до чаші з сил останніх
У благотворних пориваннях
І муку спраги погасив.
І знов на камінь головою,
Знемоги сповнений, упав;
Та зір погаслий свій звертав
Усе до дівчини сумної.
І довго, довго перед ним
Вона задумано сиділа
І ніби співчуттям німим
Його утішити хотіла.
Мовчала ніч. Був пізній час.
Над бранцем дівчина зітхала,

І сльози жалощів не раз
їй темні очі заливали.

За днями проминають дні.
У кайданах за чередою
Блукає бранець, як у сні.
В печері, повній супокою.
Від спеки має певний схов;
А скоро місяць променистий
У темряві нічній зійшов,
Черкешенка в імлі росистій
Приносить бранцеві вино.
Кумис живлющий, мед пашистий
І білосніжнеє пшоно.
Очима й серцем розмовляє
Вона під місяцем блідим
І, повна ніжності без краю,
Вечерю поділяє з ним;
І ніжним голосом своїм
Співа про Грузію щасливу,
І пам'яті його чутливо
Чужі передає слова.
Любов їй серце огріва,
Вона уперше полюбила;
Та в нього пристрасть огнева
Давно в душі перегоріла.
Холодним серцем він не вмів
Кохання дівчини відчути —
Можливо, щастя сон забутий
Він пригадати вже не смів.

Не зразу молодість зів'яне
З її поривами для нас,
Хвилини радості неждані
Ми ще обнімемо не раз:

Та ви, небесні поривання,
Що перша нам дає любов,
Вражіння перші і останні,
Не прилітаєте ви знов.

Здавалось, бранець без надії
До днів безрадісних звикав.
Журбу неволі, буйні мрії
В душі глибокій він ховав.
Під співи птиць і шуми трав,
Блукаючи між скель печально,
Здіймав допитливий він зір
На снігові громади дальні
Рум'яних і блакитних гір.
Краси могутньої картини!
Престоли снігові кругом.
Очам здавались їх вершини
Хмар нерухомим ланцюгом;
Між ними велетнем двоглавим
З вінцем блискучо-крижаним
Ельбрус незмірний, величавий
Білів на небі голубім.
Коли, з глухим з'єднавшись гулом.
Предтеча бурі, грім гримів,
Як часто бранець над аулом
Нерушно на горі сидів!
В ногах його димились тучі,
В степу крутився пил летючий;
Уже олень між скель і трав
Притулку злякано шукав;
І з вітром, що летів в долини,
Зливався гордий крик орлиний;
Шум табунів, ревіння стад
У бурі й громі потопали...
З вогнями буйний дощ і град

На землю хмари посилали;
Здвигнувши брили кам’яні,
В землі проривши шлях широкий,
Стікали дощові потоки —
А бранець, в темній вишині,
Один, за хмарою важкою,
Чекав на сонце, над грозою,
Під бурі безпорадний гнів,
Під грому вдари ненастанні,
І слухом вітру завивання
В самотній радості ловив.

Та європейця всю увагу
Народ цей дивний притягав.
Він між горян спостерігав
Звичаї, віру їх, одвагу,
Любив життя їх простоту,
Гостинність їх, любов до броні,
Їх рухів вільних бистроту
І легкість ніг, і міць долоні;
І часто стежив бранця зір,
Коли черкес, в'юнкий, моторний,
Широким степом, синню гір,
В кошлатій шапці, в бурці чорній,
Вперед склонившись на коні,
В стремено спершися ногою,
Літав, як птах, у далині,
Себе привчаючи до бою.
І вабила його проста
Одежі ратна красота.
Черкес у зброї брязкотливій;
Він нею гордий і щасливий:
У добрім панцирі вояк,
При ньому лук і сагайдак,
Кинджал, аркан і шабля вірна,

Дбайливо гострена, добірна.
Все добре пригнано на нім,
Ніщо не дзвякне: піший, кінний,
Він лине в полі бойовім
Одважний, гордий, непоклінний,
Гроза недбалих козаків,
Його багатство — кінь гарячий
З гірських далеких табунів,
Товариш вірний і терплячий.
В печері чи в траві глухій
На жертву з ним хижак чекає,
І раптом, як стріла швидкий,
На мандрівця він налітає;
Зарані вирішений бій
Скінчить удар його могучий,
І жертву в тишині німій
Волочить вже аркан летючий.
І до ущелин рідних гір
Кінь уперед летить, як буря,
Все путь йому: болото, бір,
Гірські ущелини похмурі;
Кривавий слід за ним біжить,
І дзвін копит далеко чутно;
Ось перед ним потік шумить, —
Він крає хвилю каламутну,
Скрізь піна й бризки огняні, —
І, захлинаючись на дні,
В знемозі бранець смерті просить,
Щоб потонуть у млі німій...
Та кінь його, як вихор злий,
На берег пінявий виносить.
Або, вхопившись за пеньок,
Що в річку звалений грозою,
Коли покриє землю млою
Ніч і без місяця й зірок,

Черкес на віти і коріння
У тьмі навішує разом
Колчан, і бурку, й лук незмінний,
І щит, і панцир, і шолом,
І, кинувшись в потік бурхливий,
Пливе безмовно за пеньком,
Собі шукаючи поживи.
Навколо ніч. В обіймах мли
Несуть його прудкі вали
Вздовж темних берегів камінних,
Де на шпилях могил пустинних,
На спис обпершись, козаки
Зорять на чорний струм ріки.
Повз них пливе, повита млою,
Як грізна тінь, хижацька зброя…
Про що ж бо думає козак?
Чи згадує колишні битви,
На смертнім полі свій бівак,
Полків натомлених молитви,
Отчизни даль?.. Лукавий сон?
Прощайте, ниви і станиці,
І дім батьків, і тихий Дон,
Війна й дівчата-чарівниці!
Пристав до берега хижак,
Стріла виходить із колчана —
Дзвенить — і падає козак
У тьму з кривавого кургана.

Коли ж у батьківськім житлі
Сидить черкес в родиннім колі,
І виє буря в чорній млі,
І гасне світлий жар поволі;
І, прудко скочивши з коня,
Натомлений в путі тривожній,
До нього зайде подорожній

І тихо сяде до вогня —
Тоді з усмішкою ясною
Хазяїн радісно встає
І гостю доброю рукою
Чихир гостинно подає.
А потім гостя в саклі димній
Покриє бурка тінню крил,
І він уранці, повний сил,
Покине притулок гостинний.

А в день байрану шумно так
Зберуться юнаки юрбою,
І гра замінюється грою;
То, взявши повний сагайдак,
Завзятці стрілами дзвінкими
Збивають із-під хмар орлів;
То з вишини крутих горбів
Рядами рівними й густими
На даний знак усі впадуть
І мчать, як лані, по долині,
Непереможні і невпинні,
І пил од ніг вкрива їм путь.

Та нудно днів минають хвилі
Для тих, хто любить бою спів,
Не раз веселу гру дозвілля
Спиняла гостра гра шаблів.
В бенкеті в шумному розгоні
Не раз холодний сталі гнів
Стинає голови рабів,
І діти плещуть у долоні.

Та бранець холодно сприймав
Цю гру веселощів криваву.
Колись, закоханий у славу,

Жагою смерті він палав.
Невільник честі благородний,
Не раз він бачив свій кінець,
В дуелях гордий і холодний,
Грудьми стрічаючи свинець.
У думі похиливши чоло,
Не раз він, може, пригадав
Товаришів веселе коло,
З якими він бенкетував...
Чи в даль думки його летіли,
В ті дні, що цвіт надій згубили.
Чи він за ними жалкував,
І серце рвалось у відчаї,
Чи люду дикого звичаї
Він просто так спостерігав —
Ховав у серці він глибоко
Всіх почуттів своїх сліди,
Його чоло бліде й високе
Було безхмарне, як завжди.
З його спокійної ходи
Грізні черкеси дивувались,
З одваги, вартої хвали,
Життя юнацьке берегли
І потай здобиччю пишались.

ЧАСТИНА II

Ти їх пізнала, діво гір,
Пориви серця, голос крові,
Твій молодий невинний зір
Був повний радості й любові.
Коли твій друг у тьмі нічній
До тебе припадав устами,
Палкої сповнений нестями,
Ти забувала світ земний,

Ти говорила: "Бранче милий,
Розвесели свій зір похилий,
Схились лицем мені на грудь,
Свободу й край батьків забудь.
Ладна я жити у пустині
З тобою, любий між усіх!
Кохай мене; ніхто донині
Не цілував очей моїх;
До мене, стишуючи кроки,
Юнак стрункий і чорноокий
Ще не скрадався в тьмі нічній;
Я серце горде і жорстоке
Являю їх юрбі палкій.
Лиху свою я знаю долю:
Дівочу потоптавши волю,
Мій батько й брат давно хотять
Мене за золото продати;
Та їх зумію я вблагати —
Чи трутизну гірку дістать.
Якась незнана, дивна сила
Мене до тебе притягла,
Щоб буть з тобою, бранче милий,
Я все б на світі віддала..."

Але на дівчину з журбою
Дивився бранець молодий
І, думи сповнений тяжкої,
Він слухав слів потік палкий.
Він марив у якійсь тривозі
Про дні, що одцвіли колись,
І раз нестримно полились
З очей його гарячі сльози.
Лежала в серці, як свинець,
Любов без щастя й сподівання,

І юній діві під кінець
Він розповів свої страждання.

"Забудь мене: не вартий я
Твого палкого почування.
Хай іншому віддасть кохання
Душа захоплена твоя,
Його любов тобі замінить
Печальний холод мій, повір,
Він буде вірний, він оцінить
Твою красу, твій милий зір,
Цілунків ніжних поривання
І пристрасть полум'яних слів;
Без оп'яніння, без жадання
Мій молодечий вік одцвів.
Сліди нещасної любові
Закрили щастя юнакові;
Облиш мене; та пожалій
Мене в журбі моїй тяжкій!
Нещасний друже, друже щирий,
Чому тебе я не зустрів
Тоді, як ще не стратив віри
І мрії чарівні любив?
Та пізно. Щастя золотого
Вже не зазнать мені тепер;
Твій друг чужий уже для всього.
Для ніжних почуттів умер.

Як тяжко мертвими устами
Цілунки огняні сприймать
І очі, сповнені сльозами,
Холодним усміхом стрічать!
З душею, що запала в тугу,
Під гнітом ревнощів жахних,
Так тяжко думати про другу

В обіймах пристрасних твоїх!..
Коли так ніжно, так поволі
Мої ти поцілунки п'єш
І серце щастю віддаєш,
Забувши про скорботи й болі, —
Я сльози ллю у тишині
Тоді, розгублений, безсилий,
Перед собою, мов у сні,
Я інший бачу образ милий;
До неї всі думки мої, —
Мовчу, не бачу, не вчуваю;
Тебе цілуючи, її
В своїй уяві обіймаю;
Рясні за неї сльози ллю,
В краю чужому одинокий,
І падає відчай жорстокий
На душу змучену мою.

Покинь же, діво, з ланцюгами
Мене в обіймах самоти,
З журбою тихою й сльозами, —
їх розділить не можеш ти.
Почула серця ти признання;
Прощай... дай руку — на прощання.
Не довго дівчини любов
Печалить і в'ялить розлука:
Мине любов, настане скука,
Красуня покохає знов".

Сумна, з розкритими вустами
Сиділа дівчина в нестямі,
Без сліз ридаючи, в очах
Був і докір, і сум, і жах.
Бліда, як тінь, вона тремтіла;
В руці коханого безсила

Була, як лід, її рука;
Нарешті мова, як ріка,
Із уст гарячих полилася.

"Ох, руський, чом не знала я,
Що почува душа твоя,
Коли коханню віддалася!
Не довго на груді твоїй
Я в забутті відпочивала;
З тобою в тишині нічній
Так мало щастя я зазнала!
Невже не повернуть надій,
І сон розвіявся крилатий?
Хоч із жалю, коханий мій,
Мене ти міг би ошукати,
Чуттям удаваним зігріть,
Нещирих пестощів томлінням;
Я б кожен день і кожну мить
Твоїм служила повелінням;
Я б стерегла хвилини сна,
Я б твій оберігала спокій;
Ти не хотів... Та хто ж вона,
Признайся, друже мій жорстокий?
І ти в думках її палких?
Мені близькі твої страждання...
Прости ж і ти мої ридання,
Не смійся з мук моїх тяжких".

Замовкла. Сльози і стогнання
Спинили в грудях серця стук.
Вона в нестерпнім пориванні,
До ніг йому вона востаннє
Припала, мліючи від мук.
І руський тихою рукою
Підвів нещасну і сказав:

"Знайомий з долею лихою,
Я сам любив і сам страждав.
Як ти, взаємного кохання
Не знав я у краю своїм
І, ніби полум'я в тумані,
Під небом гасну я чужим.
Вже не побачу вас, жадані,
Мої далекі береги;
І на кістках моїх в вигнанні
Іржа покриє ланцюги..."

Нічні світила потьмарились;
В імлі прозорій позначились
Верхів'я світлосніжних гір;
Безмовні, опустивши зір,
Вони в журбі німій прощались.

З тих пір самотній і сумний
Кругом аула руський бродить.
Не раз на небосхил блідий
Пекучий день зоря виводить;
За ніччю ніч услід відходить;
На волю все нема надій!
Пролине сарна за кущами,
В тумані пробіжить сайгак, —
Він раптом дзвонить ланцюгами.
Він жде, що з'явиться козак,
Який в нічний аул влітає,
Рабів відважно визволяє.
Він кличе... Все кругом мовчить.
І тільки хвиля бурно рине,
І звір од вигуку людини
В пустелю злякано біжить.

Раз чує руський полонений —
У горах крик розлігсь воєнний:
"До табуна!" Біжать, шумлять,
Вуздечки мідяні дзвенять,
Чорніють бурки, сяють броні,
Осідлані басують коні,
І до нальоту вже аул
Готовий в грізному буянні,
Немов ріки шалений гул.
Летять по берегах Кубані
Бійці збирать криваві дані.

Замовк аул; на сонці сплять
Пси вартові; а діти голі
Шумлять між саклями на волі;
їх прадіди старі сидять,
В тісному колі гомонять;
На фоні снігових верхів
Із люльок дим тонкий синіє.
Дівочий слухаючи спів,
Старече серце молодіє.

Черкеська пісня

1

Верхів'я морок обійняв,
Гримить у річці вал шумливий;
Козак з утоми задрімав,
На спис обпершись незрадливий.
Не спи, козаче: в тьмі нічній
Чеченець ходить, ворог твій.

2

Козак у човнику пливе.
Задумав рибу він ловити.
Козаче, в цвіті юних днів
Ти втонеш, як маленькі діти,
Що в час купаються душний:
Чеченець ходить, ворог твій.

3

На берегах прозорих вод
Цвітуть, пишаються станиці;
Веселий в'ється коловод.
Тікайте, руськії дівиці;
Рятуйся, люде молодий:
Чеченець ходить, ворог твій.

Так молоді співали діви.
Про втечу думав нещасливий,
Та кайданів вага тяжка,
Та бистро в даль пливе ріка...
Аж от померкнув степ заснулий,
Злилися скелі в тьмі німій,
І над хатинами аула
Засяяв місяць золотий;
В півсні олені над водою,
Замовкнув пізній крик орлів,
І глухо лине за горою
Далекий тупіт табунів.

Чийсь крок поволі чути стало,
Майнуло діви покривало,
І от — поблідла і сумна
До нього підійшла вона.
Їй на устах німіють речі,
Поблідла молода краса,

Спадає хвилею коса
На перса пишні і на плечі.
Вона з собою принесла
І пилку і кинджал булатний,
Немов готова йти була
На тайний бій, на подвиг ратний.
І кинувши на бранця зір,
"Тікай, — сказала діва гір: —
Черкес ніде тебе не стріне,
Спіши, не гай годин нічних;
Візьми кинджал: слідів твоїх
Ніхто не знайде в тьмі долини".

І пилку дівчина взяла,
До ніг його вона склонилась:
В залізо врізалась пила,
Сльоза з-під вії покотилась, —
І впали кільця ланцюгів.
"Ти вільний, — голос продзвенів: —
Тікай". Та зір її безумний
Спахнув коханням огняним.
Вона страждала. Вітер шумний
Крутив чадру її, як дим.
"О друже! — крикнув він, — ходім,
Тікаймо звідси, друже милий!
Я твій до смерті, до могили!
Тікаймо вдвох!" — "Ні, руський, ні!
Квітуча юність відбуяла;
Я щастя, я кохання знала,
Та не вернуть того мені!
Кохаєш іншу ти, щасливу!..
Знайди її, люби її;
Про що ж я думаю журливо?
Чом серце рвуть думки мої?..
Я в щасті жить тобі бажаю.

А я? Мій день уже погас.
Прощай — забудь, що я страждаю,
І руку дай... в останній раз".

З воскреслим серцем діві руки
Простяг юнак під вітру спів,
Цілунок огняний розлуки
Кінець любові освятив.
В руці рука, мов занімілі,
Зійшли до річки мовчазні — .
Юнак в шумливій глибині
Уже пливе і пінить хвилі,
До скель добувся кам'яних,
Уже хапається за них...
Враз хвилі глухо зашуміли,
І чути стогін вдалині...
Він глянув... береги ясні,
Клекоче шумовиння біле;
Синіють гір стрімчасті схили;
Але черкешенки нема,
Шукає зір її дарма...
Скрізь мертво... Спить усе глибоко,
Усе туманом повилось,
І в світлі місячнім широко
На річці коло розпливлось.

Він все збагнув. З лицем туманним
Оглянув він в останній раз
Глухий аул з його парканом,
Поля, де бранцем стадо пас,
Де волочив свої кайдани,
Струмок, де він відпочивав,
Де марив з помутнілим зором,
Коли між гір черкес суворий
Про волю в тишині співав.

Над поріділою імлою
Зійшла зоря у небесах.
Вже вільний бранець під горою
Йшов по неходжених стежках.
І перед ним уже в туманах
Російські блискали штики,
І над списами на курганах
Перекликались козаки.

ЕПІЛОГ

Так муза, мрії друг легкий,
До грані Азії літала
І для вінка собі зривала
Кавказу квіти в чарах мрій.
Вона любила дух бентежний
Племен, змужнілих у війні,
І в войовничій їх одежі
Не раз з'являлася мені.
Круг скель блукала посмутнілих
Там, де аулів тишина,
І співи дів осиротілих
В задумі слухала вона.
Любила гори і станиці,
Степи, тривоги козаків,
Кургани і сумні гробниці,
І шум, і ржання табунів.
Відрада віку молодого,
Згадає, може, ще вона.
Моя богиня чарівна,
Кавказу відгуки грізного;
Згадає повість давніх днів,
Мстислава мужнього змагання,
Загибель російських мужів,
Грузинок помсту в час кохання.

Я оспіваю славний час,
Коли на клич війни кривавий,
Що кинув збурений Кавказ,
Піднісся наш орел двоглавий;
Коли над Тереком мутним
Ударив бою перший грім
І гуркіт руських барабанів,
І в куль потоці огнянім
Палкий з'явився Ціціанов;
Згадає ліра чарівна
І Котляревського, героя,
Що наче чорною чумою
Кавказу нищив племена...
Ти вже покинув шаблю мстиву,
Тобі не любий гул пожеж,
В спокої хатнім мовчазливо
У язвах честі ти живеш, —
Ти сам себе так жить зневолив...
Та грізна тінь на Схід лягла!
Схили ж високий сніг чола,
Скорись, Кавказе: йде Єрмолов!..

Замовк у горах крик війни,
Тепер там руський меч владика.
Кавказу гордого сини,
В борні ви гинули без ліку,
Та перемоги наша кров
Вам не дала, як ваші броні,
І гори, і шаблі, і коні,
І дика вільності любов!
Забуде, як народ Батия,
Кавказ огні старовини,
Повік не знатиме війни,
Тугі сагайдаки закриє.
І подорожній помандрує

Без жаху в глибочінь долин
І лиш в переказі почує
Про волі вашої загин.

1820—1821